

MISKOLCI KÖZÉLET A DUALIZMUS IDEJÉN

Kapusi Krisztián
Herman Ottó Múzeum, Miskolc

Absztrakt: Közép-Európától távolodón egyre karakteresebb adottság, hogy a történelem nem tűrte olyan patinás cégérek létét, mint például Ausztriában. Nem alakulhattak ki évszázadokon keresztül építkező, a vagyont, a tudást átörökíteni képes dinasztiák. A török korban dél-borsodi nemesek települtek be a jobbágyfalvakba. A 18. századtól érkeztek a balkáni, görögnek mondott ortodoxok, valamint a zsidók, a szlávok, még olaszok is. A társadalom színesedése folyamatosnak, sőt fokozódónak tűnt a dualizmus évtizedeiben. 1868-tól a diósgyőri Vasgár ide vonzotta a Monarchia minden szegletéből az embereket. Ez Miskolc fejlődésére óriási hatással volt, megpezsdült a közélet... Cilinderek, sétapálcák, monokli és házikabát – egy évszázada letűnt világ rekvizitumai felett merengünk.

Kulcsszavak: egyletek, középületek, pártpolitika, sajtó, világháború

Közép-európai középváros, menthetetlenül átlagos is lenne a maga eklektikájával, ha volna főtere, vagy maradt volna egységes építészeti karaktere, ha a tűzfalai nem lógnának ki lépten-nyomon a szomszédos tetőzet fölé, és nem azonosítaná gyógyíthatatlan ráncosságát, töredezettségét. Ódon templom harangjátékkal, színházi portikus, csörömpölő villamos. Keletről emelkedik a főutca, kettős görbülete az emberi gerincoszlophoz hasonlatos: a városi test váza alsó csigolyáinál, vagyis a keleti szakaszon óvatos ívben hajlik, felül viszont a Sötétkaputól élesen fordul feje, a városháza felé. A Bükk-hegység magaslatai felől körzőként szétnyíló dombvonulatok kísérik a Szinva patak miskolci völgyét a magyar Alföldig. Délről az Avas domb zárja a hegylábi szőlőkultúra kettős „paravánját”, északi irányból pedig a Tetemvár a síkságot elérő dombvonulat utolsó eleme. Miskolc belvárosát e nevezetes lankák jelzik az országúton érkezőnek. Céhes polgárcsaládok sarjai helyett majdnem mindig mások lakják, ekképpen itt nincsenek az osztrákokéhoz vagy csehekéhez hasonlóan patinás cégérek, legendás üzletek és dinasztiák.

Az Osztrák–Magyar Monarchia idején persze mindez még némileg másképpen festett, grandiózus terveket dédelgető első generációs vállalkozók próbáltak itt Európa Centralé-t teremteni gazdasági törekvéseikkel, polgárosodó mentalitásukkal, közéleti szerepükkel. Ó, ha Krúdy Gyula Miskol-

con látta volna meg a napvilágot, mennyivel többet tudnánk a békebeli Borsod megyeszékhelyéről! Különc volt, nem csatlakozott társadalmi mozgalmakhoz, lelkesedő egyesületekhez, írók és költők irodalmi közege helyett kocsmákban ücsörgött és hallgatta a kisegyzisztenciák történeteit. Anekdotikus prózája mégis, vagy éppen ezért a legapróbb részletekig bemutatta a monarchikus közélet szereplőinek viselt dolgait. Nyíregyháza, Debrecen, Podolin, Pest vagy Buda helytörténezeit jó előre elkényeztette kivételes forrásértékű regényeivel és novelláival, ráadásul úgy, hogy a hamiskás iróniát, ráérős mesélést, hosszadalmas evés-ivást, kedélyes adomázást imitáló stílusa konzerválta a korabeli hangulatokat (DÉRCZY 2011, 72–82).

Hoványi Kornél (1881–1932) valami hasonlót adott Miskolcnak, mint Krúdy prózája az említett településeknek. „*Mr. Dollár öfelsege Keverkolczon. Hoványi Kornél szatirikus regénye. László Ervin kiadása, Miskolcz. Nyomatott a Kultúra könyvnyomdai műintézetben, Miskolcz, 1922*” – szerzőnk a felismerhetőség határán, alig eltorzítottan szerepeltette a korabeli közélet helyi prominenseit műve oldalain. Politikusok, tisztviselők, kereskedők, újságírók, költők, színigazgatók tulajdonságait és szokásait karikírozta, például Görgey László MÁV igazgató Györgyey, Szentpáli István polgármester Szentpéteri, Silbiger Bertalan főügyész Ezüsthly, Klein, Ludvig, Szelényi könyvkiadók Bajusz, Ludovika,

Szellem, Palágyi Lajos színigazgató Lágypali Alajos, Héthársi Neumann Adolf a Kereskedelmi és Iparkamara elnöke Nyolczhársy Adolf névvel szerepelt a szatírában (KAPUSI 2005, 209–230). A párhuzamot talán erősíthette, hogy Krúdy és Hoványi ismerték egymást, 1916 tavaszán kisebb csörtéjük zajlott egy fontos miskolci közügy részletei körül.

A sárospataki jogakadémia Miskolcra telepítése Kun Pál pataki tanár és Bizony Tamás miskolci városi képviselő felvetései nyomán már 1877 tavaszán szóba került.¹ Az ügy akkor elhalt, de újraéledt 1916 márciusában, miután Sárospatak akadémiai széke emlékiratot fogalmazott arról, hogy a reformáció négyszázadik évfordulóját ünnepeelve, valamint a diákok és a tanárok érdekeit figyelembe véve, és azt, hogy Kecskemétről is Pestre költöztették a teológiát, mindezek okán a pataki jogakadémiát és a teológiát telepítsék a látványosan fejlődő Miskolcra. Krúdy Gyula a Magyarország című napilap 1916. március 24-i számában foglalt állást az ügyről: „*legendás fellegekkel, latin köddel, Rákóczi és Kossuth szellemével övezett pataki főiskola is elhagyná helyét amarra északkeleten, amerre a legjobb magyarok laknak? (...) Patak maradjon a helyén. Az angoloknak sem jut eszükbe az oxfordi iskolát Manchesterbe áthelyezni, pedig az jóval nagyobb, gazdagabb és élénkebb város*”. Miskolc persze mindent elkövetett azért, hogy végre felsőoktatási intézmény kerüljön oda. Óriási lelkesedés övezte az ügyet: Hanvay Zoltán földbirtokos 1000 koronát helyezett letétbe a miskolci internátus számára, az izraelita hitközség két eminens kollégista konviktusi elhelyezésének költségeit vállalta magára,² mások felhívásokkal, újságcikkekkel pártolták a kezdeményezést.³ Különösen a Hoványi Kornél által szerkesztett miskolci napilap, *A Reggel* aktivizálta magát, 1916. március 28-i számának címlapján valószínűleg maga Hoványi ment neki a közismert írónak, írván, hogy „*Krúdy Gyula éppen most hivatkozik angol példára. Mert a német példa az semmi.*⁴ *Wittenberg és Halle elkerülte a kiváló író figyelmét. (...) És miért maradjon még Patak a helyén? Mert hajdan, mindenki, aki nemzeti intelligenciának számított, Patakra járt iskolába, – de ma már senki sem jár oda. És mert ebből az iskolából kerültek ki táblabíráink, papjaink, követeink, íróink. És ma már egyetlen táblabíráink, egyetlen követeink, sőt egyetlen íróink sem kerül ki Patakról, még Krúdy Gyula sem*”.

Közismert, hogy végül kinek lett igaza – nem Hoványinak. Naná, hogy mégsem neheztelhetünk, annál kevésbé, mert a Krúdy-prózában ábrázolt világ nekünk is segített a témára hangolódni, eszenciája az a dualizmus korának, hiszen függetlenül a vidéki város nevéől „*ugyanaz az ízes, étvágyas, levest szörpölő, szaftos tányért kenyérdarabokkal törlőgető hangulat van ebben az étteremben is, mint végig Magyarországon az összes vendégfogadóknak ez idő tájt. A fogadás egy pillanat alatt felismeri vendégében, hogy kinek kell francia mustárt, vagy haldoklót ébresztő pthrügyi tormát, gégebénító paprikát szolgálni pecsenyéjéhez, valamint a cigány is első ránézésre etalálja körülbelül, hogy kinek milyen a nótája*” (KRÚDY 1961, 9).

E csapongó felvezetés próbálta demonstrálni, hogy a kortárs média fogalmában egyre inkább feloldódó közéletnek legalább három jelentésterülete van (JAMESON 2010, 85). Tematika (fenti példánkban a sárospataki akadémia ügye), infrastruktúra (a témáról beszámoló sajtó és egyéb városi fórumok), valamint résztvevők (Krúdy, Hoványi és mások) egymást feltételező kölcsönhatása szükséges ahhoz, hogy hatni képes, intenzív közélet jellemezzen egy adott társadalmat.

KÖZÉLETI TEMATIKA

Eseményekben, szövegekben, képekben és egyéb tárgyakban megnyilvánuló tartalmak jellemzők egy-egy időszak közéletére, a dualizmus örökölt témáihoz tartozott például a felekezeti élet, a gazdálkodást befolyásoló időjárás, színházra, képzőművészetre, komolyzenére koncentrált magaskultúra. A korszerűsödés, polgárosodás mindezek mellett újszerű diskurzussal gazdagította a monarchikus közéletet: politikai pártok csatározása, társadalmi kérdések (leginkább a nyomor és szegénység), városfejlesztés, egyesületek és egyletek, tömegközlekedés, film és mozi, sport, vásárlás és szabadidő mint közéleti témák éppen az érintett évtizedekben jelentek meg a nyilvánosság fórumain. Szenzációkból sem volt hiány Miskolcon! Kiemelt figyelem övezte például a Borsod-Miskolci Kölcsonös Kiházasító Egylet botrányát (1870–1872),⁵ I. Ferenc József magyar király látogatását (1881. szeptember 9–16.), majd a walesi herceget (1888. október 1.), Kossuth Lajos szobrának leleplezését (1898. május

1 MNL BAZML IV. 1902. a. 34, 40/1877. Sajtó: *Pesti Napló* 1877. március 10., *Borsod* 1877. március 15., április 5., április 12.

2 MNL BAZML IV. 1906. b. 10087/1916.

3 Sajtó: *A Reggel* 1916. március 21., március 28., április 8. Kéziratunk fogalmazásakor (2017) az említett epizóddal is kívánunk tisztázni a reformáció fél évezredes jubileuma előtt.

4 Nem éppen elegáns utalás a világháború aktualitására: Nagy-Britannia az ellenséges oldalon harcolt, a Német Császárság pedig a legfontosabb szövetségese volt az Osztrák–Magyar Monarchiának.

5 Sajtó: *Borsod* 1873. január–július.

30.). A város hétköznapjait hosszabb távon befolyásoló témák közül is említsünk néhányat!

Losonczi Farkas Károly főbírói (1867–1873) és polgármesteri (1873–1878) idejéből:

– 1870. január 9-én átadták a forgalomnak a Miskolcot a pest–hatvani vasútvonallal összekötő vasúti szakaszt.

gyár: a „légszesz” forradalmasította az addig petróleumot használó miskolci közvilágítást.

– 1894-ben megépült a főutca két impozáns tömbje, a Korona – későbbi Avas – szálló (Széchenyi u. 1. sz.) és a Pannónia szálló (Kossuth u. 2. sz.).

Megnyílt az Erzsébet fürdő.

1. kép. A századvégi Városház tér (HOM HTD 53.2034.1.)

Fig. 1. The Városház tér at the end of the century (HOM HTD 53.2034.1.)

– 1870 márciusában kezdték meg az építkezést, majd egy éven belül, 1871. január 16-án felavatták a korabeli formáit ma is őrző, akkoriban új miskolci Városházát (Városház tér 8. sz.)

– 1871. május elsején Budáról Miskolcra szállították és az Avasi templom mellett hantolták el Szemere Bertalan földi maradványait.

– 1873. október 16-án adták át a forgalomnak a diósgyőri Vasgyárat a tiszai fővonallal összekötő vasúti iparvágányt.

– 1873-ban Losonczi Farkas Károly alapítója és elnöke lett a miskolci Tűzoltó Egyletnek.

Soltész Nagy Kálmán polgármestersége idején (1878–1901):

– 1878. augusztus 31-én pusztított a nagy miskolci árvíz. Az újjáépítés, a belváros mai arculatának megteremtése (részben az 1898. évi városrendezési terv alapján) az ő – közel négy választási ciklusra terjedő – hivatali idejében történt.

– 1882-ben kezdte meg a termelést a városi gáz-

– 1896. május 9-én és 10-én ünnepelte Miskolc a magyar Millenniumot.

– 1897-ben megindult a miskolci villamosközlekedés, az elektromos áram pedig 1900-tól egyre több üzem, vállalkozás és háztartás működését tette korszerűbbé.

– 1898. május 30-án avatták fel Kossuth Lajos szobrát, kialakult az Erzsébet tér ma is változatlan szerkezetű épületegyüttese, térkompozíciója.

– Az Avas idegenforgalmi fejlesztése, tervszerű rendezése ugyancsak Soltész Nagy Kálmán hivatali idejében, a polgármester tevékeny közreműködésével vette kezdetét. A városi képviselőtestület elnökeként napirend előtt szólt 1884 áprilisában arról, hogy „az Avas dombon levő elhagyott pincelyukak oly egyének által vannak benépesedve, kik részint életmódjuk, részint türehetetlen maguk viseletével az arra járókölöket nem csak megbotránkoztatják, hanem erkölcsi tekintetben a tanuló ifjúságra a legkártékonyabb hatást gyakorolják, testületünk utasítandónak

látja a hatóságot, hogy ezen bajon szigorú intézkedései által segíteni s a gazdátlan, elhagyott pincelyukak betömése iránt hozott határozatát egész terjedelmében fogyanatosítani el ne mulassza”.⁶ Az avasi prostitúció problematikája átöröklődött a 20. századra, egyéb tekintetben viszont sikeres kezdeményezőnek, jó várospolitikusként bizonyult a századforduló nagy polgármester egyénisége. Hatékony tárgyalásokat folytatott a Miskolcon meglehetősen tétlenséggel állomásozó hadseregrészek vezérkarával, majd az 1890. évi február 24-i közgyűlésen Soltész Nagy Kálmán, azaz „elnök polgármesterünk előadja, miként régi közöhaja a város közönségének az, hogy az Avas domb rendeztessék, utai szabályoztassanak, ezek fákkal szegélyeztessenek és hogy ezen szép helye Miskolcz városának a sétáló és üdülő közönség valódi kényelmére szolgáljon. A helyben állomásozó katonasággal való jó egyetértés folytán és báró Albori Jenő cs. és kir. hadosztály parancsnok úr jóvoltából sikerül is ezen rendezési munkálatokra egy utász csapatot, a rendezési munkálat vezetésére Musitzky Lucián cs. és kir. százados úr közreműködését megnyerni – a szükséges költségek fedezésére pedig városunk előhaladásáért buzgó, ezért őszintén lelkesülő egyik tisztelt polgára városunknak Horváth Lajos országgyűlési képviselő úr 1000 ft összeget felajánlani szíves volt”.⁷ 1901-ben Soltész Nagy Kálmánt országgyűlési képviselővé választották, az összeférhetetlenségi törvény értelmében lemondott a polgármesteri hivataláról. Budapesten halt meg, majd az avasi református temetőben helyezték örök nyugalomra az Avas fejlesztéséért életében igen sokat áldozó, jó emlékkü miskolci polgármestert.

Szentpáli István első polgármesteri időszakában (1902–1912):

– 1907. december 14-én hirdették ki az 1907. évi LI. törvénycikket „Miskolcz rendezett tanácsú városnak törvényhatósági joggal felruházásáról”, melynek révén a város jogilag is az ország legmagasabb státuszú településeinek sorába emelkedett.

– 1908-ban megépült a felsőkereskedelmi iskola palotája (a mai Berzeviczy Gergely Kereskedelmi és Vendéglátóipari Szakközépiskola, Hősök tere 1. sz.). Szentpáli hivatali idejében több iskola épült, így a Palóczy utcai felsőbb leányiskola (manapság a Magyar Államkincstár hivatali épülete), a Kishunyad utcai és a Szent István utcai elemi iskolák (utóbbi napjainkban a Zrínyi Ilona Gimnázium

főépülete).

– 1910-ben elkezdődtek a város vízvezetéki és csatornázási munkálatai, miután Miskolc megvásárolta a munkácsi görögkatolikus püspökségtől Tapolca fürdőt és forrásait (Miskolc számos más magánbirtokot is megvásárolt, Szentpáli vezetésével megduplázódott a városi tulajdonban lévő ingatlanok területe). Diósgyőrig és Hejőcsabáig bővült a villamosközlekedés hálózata.

– 1912-ben épült fel a pénzügyigazgatóság (Fazekas u. 2. sz.) palotája.⁸

A világháborús évek természetesen és mindenekelőtt a frontok eseményeivel dominálták a közéletet, de ahogyan a sárospataki akadémia ügyével kapcsolatosan már láttuk, a civil témák sem tűntek el a nyilvánosság elől. Sőt, elválaszthatatlan volt a hátszínházi élet a katonákról érkező hírektől. A háború második évében tekintélyes miskolci kereskedőket, mint Weidlich Pált, Block Ármint és Berzy Sándort tartóztatták le a hadsereg részére történő szállítások körüli visszaélés gyanújával.⁹ Porcs János nyugalmazott főgimnáziumi tanár, városi képviselő, jeles szónok és közéleti személyiség naplója a világháborús város általános hangulatát is hűen megörökítette (Szűcs 2015, 9–30).

KÖZÉLETI FÓRUMOK

Intézmények, jogszabályi feltételek, technológiai adottságok, épületek és helyszínek keretezik a közéleti viszonyokat. A sajtó volt a dualizmus korának domináns médiuma, amely reprezentálta és persze befolyásolta a város közéletét. Az oktatásügy korszerűsödésével változtak meg az olvasási szokások, fokozódott a heti- és napilapok iránti igény. Miskolcon 23 újságot alapítottak a dualizmus évtizedeiben, hosszabb életűnek azok közül nagyjából tíz lap bizonyult. Szűcs Sámuel miskolci ügyvéd az 1884. esztendő összegzésekként írta, hogy „szellemi téren is történtek szomorú események. Ifj. Váncza Mihálynál a *Hölgyvilág*, Miskolczi Néplap melyet Ruttkay Menyhért szerkesztett, maga a főlap Miskolcz és Vidéke megbuktak. Forster Rezsónél a *Pitypalatty* című élclap egy pár szám megjelenése után kimúlt a világból. Ez év végén életben vannak, illetve átmennek a jövő évre, a *Borsod Miskolci Értesítő*, melyet most Miskolczi Pál szerkeszt, és Forster

6 MNL BAZML IV. 1902. a. 24/1884.

7 MNL BAZML IV. 1902. b. 18/1890.

8 Kovács Lajos 1902-ben mindössze három hónapig volt Miskolc polgármestere, Nagy Ferenc hivatali ideje (1912–1917) pedig már a világháború éveibe torkollott. Róluk, valamint Losonczi Farkas Károly és Soltész Nagy Kálmán életrajzáról: DOBROSSY 1995. Szentpáli István munkásságáról részletesen: DOBROSSY–KAPUSI 2003.

9 Sajtó: *A Reggel* 1915. május 11. és május 14.

Rezső nyom, a Borsod Megyei Lapok szerkesztő Butthy Lajos, nyomatik ugyancsak Forsternál. Borsod-Miskolci Közlöny, szerkeszti Aranyi Lipót, nyomatik özv. Satory Istvánné és Dullháznál. Borsodi Gazda szerkeszti S. Bíró Géza, nyomatik Forster Rezsőnél. Ez év elején Gyámintézeti Lapok is jelentek meg” (Szűcs 2003, 215–216). Kétségtelenül a kormányzó Szabadelvű Párt helyi orgánuma, az 1866 decemberében indult *Borsod (Miskolci Értesítő)* című hetilap volt a legnagyobb hatású (37 év után, 1903-ban szűnt meg úgy, hogy a kormánypárt másik helyi lapja, az 1881 és 1907 között megjelenő *Borsod-megyei Lapok* integrálta). A függetlenségi ellenzéknek 1883-tól egy évtizeden át a *Borsod-Miskolci Közlöny*, majd 1903-tól az *Ellenzék* című lap lett a helybéli szócsöve.¹⁰

Természetes, hogy a városházi hírek állandó témaként szerepeltek a sajtóban, közéletben. A jelentéktelenségből kiemelendő, 1868-ban merült fel a „városházának emeletessé építése eszméje” (Szűcs 2003, 30). Losonczy Farkas Károly főbíró egy évvel később (1869. szeptember 25.) a képviselőtestület elé tárta a Klein Ede építéssel megkötött szerződés szövegét, 1870. március 26-án pedig teátrálisan elhagyták a bontásra ítélt épület falait és lerakták az új (napjainkban is álló) városháza alapkövét. Kilenc hónap elegendő volt a munkálatokhoz: 1871. január 16-án délelőtt fél tíztől „megszámíthatlan mérvben összegyűlt városi közönség jelenlétében”¹¹ nyilvános közgyűlést tartottak az új épületben. Két zsidó kereskedő, Paczauer Mór és Sugár Dávid bérelték a vásárlást, és az általuk fizetett összegekből finanszírozta a város e fontos beruházását. Az utcafény lényegesen javított az új városháza. A lakosság óvó figyelemmel övezte Miskolc díszét, melynek homlokzatát 1876 szeptemberében „vakolat” színnel festették át. A helybéli hetilapnak ez ellen nem is volt kifogása, de azt szövegezte, hogy „természetellenes azonban az alkalmazása, mert az alapszínnek és nem a kiálló részeknek kellett volna sötétebbel festve lenni, miután nagyon természetes, hogy a kiemelkedő részek mindenben jobban megvilágítva”.¹² A tér maga ugyanazon évben odaültetett akácfákkal vált hangulatosabbá. Sajnálatos, hogy akadt bőven rossz szándék,

a közérdeket védő sajtó 1876 nyarán mutatott rá a „nyomorult gaztetre”, hogy egy vandál kéz „8 fát késsel szándékosan bevagdalt”.¹³

Ami Debrecen számára a bevezető Krúdy-idézetben felvillantott Arany Bika, a dualizmuskori Miskolcon nagyjából az volt a Korona szálló (Széchenyi u. 1. szám). Régi épületéről a képviselőtestület szépitészeti szakosztálya 1869 januárjában ugyan megállapította, hogy „Miskolcnak a kifejlett közszükséghez s a csinosodottság jelen kívánalmáihoz mért oly közterme hiányzik, melyben nagyobb szerű vigalmak, táncestélyek, hangversenyek tarthatnának, vendéglő, melynek egyik rendeltetése ily teremmel bírni – itt nem létezik, mert a Korona fogadó 40 négyzetöltnyi terme e célra teljesen elégtelen”.¹⁴ Mindennek ellenére – az idézet szerint jobb híján – a közéleti események gyakori helyszíne volt a Korona. Politikai rendezvényeket fogadott ódon falai közé, 1868. december 17-én Miskolc országgyűlési képviselőinek (Horváth Lajos, Vadnay Lajos) érkezését ünnepelték 300 terítékes díszlakomán, lelkes pohárköszöntések közepette.¹⁵ Évekkel később sem adódott megfelelőbb korteshelyszín, 1884. június 7-én a tiszaezlári per remek ügyvédje, Eötvös Károly szónokolt a Korona udvarán, Mezei Ernő függetlenségi képviselőjelölt érdekében (Mezei mégis elbukott a kormánypárti Vadnay Károllyal szemben). Előfordult – 1877. szeptember 19-én –, hogy a protestáns püspöki tanács adott díszebédet a Koronában, a neve miatt nem túl szerencsés Ferenc József unitárius püspök¹⁶ tószóját értékelte legkiválóbbnak a helyi sajtó. Pohárköszöntésekből nem volt hiány a miskolc-hatvani vasútvonal megnyitását ünneplő díszlakomán sem, amit ugyancsak a Koronában rendeztek (1870. január 8.). Társsas estélyen örvendeztek a vendéglőben összegyűlt miskolciak akkor is, amikor 1883. november 3-án átadták rendeltetésének a színházra épített tűzjelző tornyot. A dualizmus időszakában egyre-másra alakuló egyesületek a Koronában tartották fontosabb rendezvényeiket. Közébed „koronázta” 1875. augusztus 15-én a tűzoltók zászlószentelési ünnepségét a vendéglő kertjében, amit télen is lehetett használni, ott alakult meg 1883. január 14-én harsány zeneszóval a helybéli korcsolyázó egyesület. Ban-

10 Miskolc dualizmuskori sajtójáról: SZENDREI 1911, SASSY 1929, TÓVÁRI 1997, DOBROSSY 2003.

11 MNL BAZML IV. 1601. a. 1/1871. A nagy tanácsterem berendezése még igényelt néhány hónapot, 1871. június elsején tartottak benne először közgyűlést.

12 *Borsod* 1876. szeptember 14.

13 *Borsod* 1876. július 27.

14 MNL BAZML IV. 1601. b. 115/1869.

15 A Korona kapcsán sorolt rendezvényekről a *Borsod* című hetilap adott számai közölték tudósítást. Mindezeket használta naplója írásához Szűcs Sámuel jeles miskolci ügyvéd, tehát kiadott naplóiból is tájékozódhatunk az említett közéleti eseményekről, Szűcs 2003.

16 „Alulírott Ferenc József, az erdélyi unitáriusok püspöke ezennel tudatom mindenkivel, akiket illet, hogy nem vagyok azonos azzal az I. Ferenc Józseffel, aki a chloppyi hadparancsot kiadta”. Idézi: SZABÓ 2009, 83.

kett köszöntötte 1888. szeptember 22-én a miskolci borkiállítás megnyitását, de mindezzel együtt a régi Korona leginkább jeles eseménye Jókainé Laborfalvi Róza színészi pályafutásának ötvenéves jubileuma volt (1883. december 20.). Az ötfogásos ebéd – mely Karner vendéglős¹⁷ hírnevét öregbítette – picit késve, délután kettőkor került terítékre. A jelenlévő Jókai Mór és mindenekelőtt ünnepele neje tiszteletére beszédet mondott Lévay József költő, Soltész Nagy Kálmán polgármester, Csáthi Szabó István a Miskolci Nemzeti Színház Rt. vezérigazgatójaként, Zelenka Pál evangélikus lelkész és Ixel Soma városi főorvos. Az 1870-es években Miskolc városa megvette az államtól a Koronát,

Endre és a Nyugat felolvasóestje 1910-ben ugyancsak a Korona falai között aratott sikert; Krúdy Gyula elismerően nyilatkozott a Korona konyháját üzemeltető Böczögő József húsleveséről (KÁRPÁTI 2002, 162–164).

A 20. század első évtizedében a Korona elsősorban úriemberekhez méltó étterem volt, nem a bohémek világa, inkább a város és a vármegye közgazgatási, nemesi, katonai elitje kultiválta konyháját és kávéházát. A zsurnalisztákból, ügyvédekből, művészekből, kifinomultabb lelkű kereskedőkből összeverődött polgári réteg a Pannóniában (Kosuth utca 2. szám) és az Abbáziában (Széchenyi

2. kép. A Pannónia szálloda és kávéház a Nagy Háború előtti években (HOM HTD 58.377.1.)
Fig. 2. The Hotel Pannónia and café in the years before the Great War (HOM HTD 58.377.1.)

majd 1894-ben a helyi építészet korabeli mogulja, Adler (utóbb: Adorján) Károly tervei alapján újjáépítette nagyjából a mai formáknak megfelelően a főutca akkori ékességét. A Korona tehát mostanság, 2014-ben volt 120 éves Miskolc belvárosának szívében. A színjátszás és a szépirodalom miskolci története sorsszerűen fonódott össze a Korona múltjával, csak néhány példa: Móra Ferenc 1905-től rendszeres szállóvendége volt a Koronának; Ady

utca 24. szám) időzött, e kávéházakban dolgozott, szórakozott, élt és halt. Az összes „miskolci újságírónak szabadjegye volt a város tulajdonában levő Erzsébet gőzfürdőbe (...). A Pannónia kávéház korábbi tulajdonosa, Löwy Miksa mondogatta, hogy elveszett a kávéház kulcsa, azért nem lehet bezárni (...). Álmosan, kissé kaptatosan átballagtunk a gőzbe. Ha volt idő, aludtunk néhány órát a gőzfürdő díványán” (FAZEKAS 1976, 68).

17 Karner Miklós bérelte a Koronát, 1891 júniusában bekövetkezett váratlan halálakor nekrológja azt írta, hogy Karner „azelőtt elhanyagolt Korona vendéglőt virágzásra emelte”. Borsod 1891. június 4.

A főutca alsóbb szakaszán 1857-ben impozáns, új otthont kapott az 1843-ban porig égett Miskolci Nemzeti Színház. Thália magasztos szentélye sem felelt meg maradéktalanul közéleti funkciójának, mert – a szépítési szakosztály véleménye szerint – „a színház a színi előadások téli folyamának csak félbeszakítása által használható, s léghuzatos volta, s mellékhelyiségek hiányában egészségkockázató s ki nem elégítő”.¹⁸ Mindettől függetlenül volt a város egyik büszkesége az új színház, óvták, fejlesztették, évente kimeszelték. A sajtó éberrel vigyázott a teátrumra, 1869 végén jelent meg az alábbi krocki: a „színház csarnokában meszelés előtt ki volt írva: tilos a dohányzás. Most ez már bemeszeltetett s nemcsak a színházba igyekvők, hanem egy rakás rakoncátlan suhanc ott pöfékel, s kapkodja fel az égön eldobott szivarvégeket. Az ör, mely mint egy tuskó, ott áll vagy konverzál, oda sem hederít az éktelen zsibajnak. Felhívjuk a rendőrség figyelmét erre s a kiirtására, mert az uszályos ruhák viselésével a legnagyobb szerencsétlenség történhetik”.¹⁹ Látogatói sok egyéb mellett a szigetelés kezdetlegessége miatt panaszkodtak. A sajtó még 1872 márciusában is sajnálkozott, írván, hogy „léghuzam a neve a gonosz szellemnek, melyet a páholy bérlők tetszésük szerint rögtönözhetnek a színház földszinti közönségének a páholy ajtó nyitva tartásával”.²⁰ A főutca járókelői csatornákat hiányoltak, mert a tetőről „esős időben vagy tavaszkor, midőn a hó enged, a víz az ott átmenők nyakába” csorgott.²¹ Előfordult mégis, hogy közvetlen funkcióján túlmutató rendezvényeket tartottak a színházban, 1875. augusztus 15-én a miskolci tűzoltók zászlószentelési ünnepét zárta esti táncvigalom az épületben (Szűcs 2003, 92).

A helyi közélet kimagasló jelentőségű társasági egyesülete, a Miskolci Nemzeti Kaszinó 1857-től a színház emeletén működött biliárdteremmel, társalgóval, könyvek mellett angol, francia és persze német folyóiratokat kínáló olvasósobával. A mindenkori főispán, a legtöbb adót fizető városi képviselők (virilisek), a Miskolci Kereskedelmi és Iparkamara vezetősége kaszinói tagsággal bírtak, nem csoda hát, hogy a formális tanácskozás helyett inkább a kaszinói társalgóban dőltek el a városi politika kulcskérdései. Pártállás tekintetében a kormányzó szabadelvűek iránti lojalitás kezdettől fogva alapvető elvárás volt a tagság felé. 1867. évi naplójába jegyezte Szűcs Sámuel, hogy Miskolcon a kaszinó falain kívül nem igazán örvendeztek a közjogi fejleménynek: „a magyar minisztérium kinevezéséről hírek terjedtek el, de a türelem végpont-

jáig kizaklatott nemzet, nem bízott már ezekben. Végére február 18-n gróf Andrássy Gyula miniszterelnökké csakugyan kineveztetett, és a minisztérium alakítása megkezdett, azonban ezeknek hírét a kisanyargatott nemzet közönyösen fogadá. Miskolcon ugyan kivilágosítás rögtönözött, a nyomdából alkalmi versek szórattak, a Cassinóból Deák Ferenchez üdvözlő távirat küldetett, de a kivilágított ablakok betöretése cáfolhatlanul igazolá, hogy nem sokan bíztak a felmerülő eseményekben” (Szűcs 2003, 20–21).

Gyakran múltatták az időt kaszinói estélyeken a helyben állomásozó rangos katonatisztek, olyankor németül folyt a diskurzus. A legelőkelőbb zsidó vállalkozók kaszinói tagságra törekedtek, 1885-ben a 193 tag közül ötven volt izraelita vallású (TÓVÁRI 1997, 108–112). Az 1868. évi emancipációs törvény hatására feloszló zsidó kaszinó beolvadt a Miskolci Nemzeti Kaszinóba, bár utóbb akadtak nehéz időszakok. A Függetlenség című lap zsidókat sértő írásokat is közölt, 1884-ben ezért a tagság egy része indítványozta, hogy tiltsák azt ki a kaszinói olvasóteremből. Miután ez elmaradt, több izraelita vallású tag kilépett a kaszinóból. A Függetlenség ezzel együtt az 1885. január 9-i számában arról cikkezett, hogy a zsidóság túlzott befolyással bír a miskolci kaszinóban. Mindezt rágalomnak minősítette a kaszinói közgyűlés (Szűcs 2003, 215–219). Evidens, hogy Miskolc elitjéből kerültek ki a kaszinó igazgatói, köztük Szabó Gyula borkereskedő-gyógyszerész-építési vállalkozó, az 1880-as években Szeremley Lajos ügyvéd, Markó László vármegyei főorvos, a huszadik század elején Bulyovszky Gusztáv vármegyei főügyész helyettes. Uram-bátyám rokonság is adódott, Szabó Gyulának veje volt Bulyovszky, aki a színházi társberletben valósággal lubickolt. Egy-egy művésznőt éjszakai multságokon ünnepeltetett a kaszinó termeiben olyannyira zajosan, hogy a sajtó csendháborítás miatt támadta Bulyovszky igazgatót. A rendőrség nem mert beavatkozni, a polgármester napirendre tért a történetek felett (TÓVÁRI 1997, 104). Nem úgy a mi Hoványink, aki szatírjában „Lubovszky” névvel szerepeltette a színügyi szakbizottság és a lakáshivatal elnökét, korábbi kaszinóigazgatót: „Lubovszky bácsit, a lakáshivatal elnökét mindenki ismerte Keverkolczon. Ő volt a legszeretreméltóbb vacsoravendég, banketteken pedig a hölgykoszorút felköszöntő tósztozó. Ha végigment az utcán magas, szikár alakjával a bájos és népszerű öregúr, senki sem gondolta volna róla, hogy nem méltóságos

18 MNL BAZML IV. 1601. b. 115/1869.

19 *Borsod* 1869. december 30.

20 *Borsod* 1872. március 7.

21 *Borsod* 1872. február 22.

úr, pedig tényleg az volt. Ezen a méltóságos címen kívül Lubovszky bácsi főleg a színházat imádta, a színházon keresztül pedig a színészeket és a színésznőket. Nem volt színész és színésznő Keverkolczon, akinek ne tett volna kisebb-nagyobb szívességeket. Így például naponta megnézte őket a színházban. Pedig voltak a színészek és a színésznők között olyanok is, akikkel szemben ez volt a legnagyobb áldozat. Lubovszky bácsi azonban gyakran feláldozta magát a legrosszabb színésznőkért is. Utóbb a lakását is felmondta és állandóan a színházban lakott. Ez tette ezután érdemessé őt arra, hogy elfoglalja a lakáshivatali elnökséget. Mert aki saját lakását is feláldozta a színházért, az képes ezért a mások lakását is feláldozni. Úgy is történt. Mihelyt Lubovszky bácsi megkezdte működését a lakáshivatalban, sorra lakoltatta ki a lakásukból a békés polgárokat, hogy a hajléktalan színészeknek és színésznőknek megfelelő otthont szerezzen” (HOVÁNYI 1922, 36). Az előszóval murizó uraságoknak alkalmas időjárás esetén remek kirándulási lehetőséget nyújtott az 1870-es évektől parkosított lövölde és Népkert, ahol a Vigadó étteremben külön a kaszinó tagjainak rezervált terasz, alatta tenisz-, télen korcsolyapálya szolgálta testi-lelki felüdülésüket (TÓVÁRI 1997, 112).

Nem hallgathatunk tovább az ellentétes oldalról, vagyis a szabadelvű kormány ellenzékét adó függetlenségiokről, akik elutasították minden Ausztriával közös ügy (külföld, hadügy és ezek pénzügyi fedezete) legitimitását, és akik a Miskolci Polgáregyletben gyűltek össze. Az ikon valóban rajongásig tisztelt képmás lett, már 1881. november 6-án leleplezték a Miskolci Polgáregyletben Barabás Miklós portréját Kossuth Lajosról, mondanivaló, hogy pohárköszöntésektől zajos banketten ünnepelt a haza szabadságából jöttányit sem engedő egyesületi tagság (SZÜCS 2003, 143). Miskolc függetlenségi országgyűlési képviselői, Bódogh Albert orvos (1873 és 1880 között a Polgáregylet elnöke) és Bizony Ákos ügyvéd voltak a hangadói az egyesületnek, melynek az alapszabálya szerint egyébként „*semmiféle ármányos, úgynevezett politikai célzata nincsen*” (TÓVÁRI 1997, 113). Herman Ottó híres polihistor és függetlenségi politikus jó barátja, Bársony János ügyvéd ugyancsak polgáregyleti tag volt. Csendesebb hétköznapiakon – a református főgimnáziumi tanár, Porcs János naplójából kiderül – leginkább kártyázni szerettek a Polgáregyletben. Szükség idején pedig az áldozatvállalástól sem tartózkodott a polgári érzelmű tagság: miután 1915 áprilisában sebesült német katonák ápolására lefoglalták a református főgimnázium épületét, az elkeveredett diákok számára olvasótermét ajánlotta fel a Polgáregylet, így mindenki általános megelégedésére folytatódhatott a tanítás (SZÜCS 2015, 20–29). Akkoriban

már a Rákóczi utca 12. szám alatt egészen a Szinva patakig lenyúló ingatlannal, állandó székháza volt a Miskolci Polgáregyletnek. Korábban, 1912-ig gyakran változott rendezvényeik helyszíne, leginkább az egyesület hivatalos vendéglőse, Mayer József fogadta Kispipa nevű vendéglőjében (Rákóczi u. 4. sz.) a Polgáregylet tagságát (DOBROSSY 2003a, 259–261).

KÖZÉLETI PROMINENSEK

A nyilvánosság szereplői, egyének és csoportok, akiknek lehetőségük van megnyilvánulni a társadalmi fórumokon, véleményt alkotni és mások véleményét befolyásolni, mindazok ugyancsak hozzátartoznak a közélet fogalmához és tartalmához. A politikai és gazdasági elit Miskolc rendezett tanácsú város 200 tagú képviselőtestületében (1909-től 164 tagú törvényhatósági bizottságában) vitatkozott és döntött a legfontosabb közügyekről, voltak aktívabb képviselők és olyanok is, akik pusztán szavazati jogukkal éltek, nem vállaltak közéleti szerepet. A funkció, hivatal, vagyon, foglalkozás önmagában tehát korántsem jelentett közéleti aktivitást, egyéni ambíciótól inspirált szónoki, publicisztikai, egyesületi, jótékonyági, társasági szerepléseikkel léptek a nyilvánosság elé Miskolc prominensei.

Természetesen voltak közöttük politikusok. Országgyűlési képviselők, városházi tisztviselők, pártvezérek szívesen éltek a népszerűség és elismertség fokozására igencsak alkalmas közéleti lehetőségekkel. Lássunk néhány példát!

Dálnoki Nagy Barnabás (1823–1893) országgyűlési képviselő királyi közjegyzőként, szabadelvű (kormánypárti) politikusként, a helybéli református egyház főgondnokaként verseket, elbeszéléseket, közéleti tárcákat publikált (SZENDREI 1911, 285). Házában (a mai Déryné u. 2. sz.) keresett üzletek működtek, például Neu Leonóra „Zárándok kalaphoz” címzett divatcikk-kereskedése. Miskolc egyik legjobb emlékeztető polgármesterének, Soltész Nagy Kálmánnak a sógoraként egy olyan rokonsághoz tartozott, amely a város közéletét befolyásolni képes kapcsolatrendszerrel rendelkezett (TÓVÁRI 1997, 100). Pályáját ügyvédként kezdte, 1872-től a Szabadelvű Párt miskolci alelnöke és országgyűlési képviselője, 1880-tól haláláig közjegyző volt. Gazdasági szerveknél is vállalt tisztségeket, például a Borsod-Miskolci Hitelbank felügyelő bizottságában. Felkészültségének köszönhetően a városi közgyűléseken Dálnoki Nagy Barna számított a jogi vonatkozású ügyek első számú szaktekinthelyének (THURZÓ NAGY 1966, VI. köt. 33). Ferenczi Lajos (1810–1888) ügyvéd a független-

ségi párt tántoríthatatlan híve és a Borsodmegyei Honvédegyelet oszlopos tagja volt. Élete végéig magyaros öltözetet viselt, Kossuth Lajost látogatta Torinóban. A református egyház tanácsosa és a főgimnázium vezetőségi tagja volt (Szűcs 2003, 311–312). Szépirodalmi érdeklődéséből fakadóan csatlakozott a Kisfaludy Társasághoz. Különc barátja – a hozzá hasonlóan ügyvéd végzettségű és a Kisfaludy Társaság helybéli tagja – volt Jóny Tivadar, aki Ferenczire hagyta a városháza melletti emeletes épületet. Ferenczi utóbb eladta az örökölt ingatlant Miskolc városának, így bővíthetett újabb

1890 augusztusában referált arról, hogy az „*Avas hegy rendezési költségeire Horváth Lajos úr ismételve 200 ft-ot adományozott (...), testületünk hálás köszönetének ad kifejezést azon 200 ft-nyi adományért, melyet Horváth Lajos képviselői tag az Avas rendezésére általa már felajánlott 1000 ft összeget megnövelni szíveskedett*”.²² A jeles politikus pénzadományai tették lehetővé az Avas felső részeinek (a mai kilátó környékének) rendezését, a terület ezért kapta a századfordulón a Horváth-tető elnevezést, a vonatkozó dokumentumok 1902-ben már eképpen emlegették a környéket.²³ Mindemellett

3. kép. Dálnoki Nagy Barnabás lakóháza 1890 körül (HOM HTD 74.147.1.)
Fig. 3. The dwelling of Barnabás Dálnoki Nagy around 1890 (HOM HTD 74.147.1.)

hivatali helyiségekkel a városháza (THURZÓ NAGY 1966, IV. köt. 154, VIII. köt. 95).

Horváth Lajos (1824–1911) országgyűlési képviselő ragyogó szónokként alapozta meg az elismertségét. Vezetésével alakult meg a miskolci ügyvédek egylete (1869), a következő évben pedig ő indítványozta nagy emlékezetű mentora, Szemere Bertalan hamvainak Miskolcra szállítását (SZŰCS 2003, 40, 44). Soltész Nagy Kálmán polgármester

1910-ben Miskolc város díszpolgárává választották Horváth Lajost, akinek a síremléke Szemere Bertalané mellett, az Avasi templom északi oldaláról tekint a városra. Végrendelete szerint 3000 kötetes könyvtára a Borsod-Miskolci Múzeum állományát gyarapította (TÓVÁRI 1997, 107).

Értelemszerűen, a miskolci közélet jelentős tényezői voltak az egyleti, egyesületi vezetők.²⁴ Grósz Józsefné Guttmann Borbála (1838–1916)

22 MNL BAZML IV. 1902. b. 106/1890.

23 MNL BAZML IV. 1902. b. 179/1902.

24 Miskolc dualizmuskori egyleteiről, egyesületeiről: SZEGŐFI 2003, 723–772.

orvos és borász férje oldalán a Kazinczy utca 5. szám alatti házukban valóságos közéleti szalont működtetett (SZÜCS 2003, 222). Negyven éven át elnökölte a Miskolci Izraelita Nőegyletet, aktív tagja volt a Vöröskeresztnek.²⁵ Sugár Gyula írta róla, hogy nagyon „értette módját, hogyan kell a jótékony cél érdekében megmozdítani a közömbösök, a ridegek és tehetősök szívét, és ezzel kapcsolatban tárcájukat” (THURZÓ NAGY 1966, II/A. köt. 63). A Korona szállóban nagyszabású ünnepséggel köszöntötte a város Grósz Józsefné 25 éves elnöki jubileumát (1901. április 10-én). I. Ferenc József koronás arany érdemkereszttel tüntette ki közjótékonyági aktivitásáért a Miskolci Izraelita Nőegylet elnökösszonyát (1904). A világháború éveiben 100 ágyas hadikórházat szerelt fel az Erzsébet Izraelita Iskola falai között, annyi fehérneműt, párnát és paplant gyűjtött, hogy a rögtönzött kórház akár szanatóriumnak is megfelelt volna. A Vöröskereszt hadiékítményes díszéremmel méltatta munkásságát, visszaemlékezők szerint „ajtaja mindig nyitva állott a segélyre szorulóknak előtt. Elhunytát az egész város gyászolta” (THURZÓ NAGY 1966, XII. köt. 57–58).

Palóczy Judit (1818–1878) a Borsodmegyei Nőegylet és a Miskolci Református Filléregylet jótékonyági gyűjtéseinek és rendezvényeinek szervező egyénisége volt. Palóczy László leánya előbb Dominkovics Lajos, majd Kotz József császári- királyi kapitány neje volt, otthona (ma: Déryné u. 11. sz.) közéleti szalonként fogadott falai közé társas összejöveteleket (TÓVÁRI 1997, 108; SZÜCS 2003, 100, 107). Palóczy Judit műkedvelő színésznőként szívesen szerepelt a jótékonyági rendezvényeken. Nekrológja szerint valóságos „rugója volt ő társadalmi közéletünknek, s tetteit nemes ambíció vezette. Vezérrelve volt: tenni a közjóra tényezőleg, kezdeményezőleg hatni mindazon ügyekben, melyeknek létezése a közérdeklődés keltette áldozatkészséghez volt szorosan fűződve. Nemes szíve nem riadt vissza a nehézségektől, nem az áldozatkészségtől sem, s ennek köszönhető, hogy a kezdeményezéséből kiindult műkedvelői előadások, táncvigalmak s más kigondolható társas összejövetelekből, hosszú évek során, több mint 50 ezer forinttal gazdagíthatta jótékony célú egyleteinket.”²⁶

Serfőző József (?–1885) ügyvéd, a Borsodmegyei Honvédegylet elnöke a szabadságharc idején honvéd főhadnagyként harcolt (THURZÓ NAGY 1966, VIII. köt. 48). Képviselőtestületi tagként és a város ügyészeként ő vezette 1869 szeptemberé-

ben Miskolc delegációját a Fiumében megrendezett Magyar Orvosok és Természetvizsgálók XIV. Vándorgyűlésére (KAPUSI 2007, 293–303). Serfőző maga kezdeményezte a vizitet, indítványára a közgyűlés ekképpen reagált: „örömet adja jelét képviselőtestületünk azon forró ragaszkodásnak, mellyel Fiume iránt viseltetik, s az ott tartandó természet-tudósok nagy gyűlésére, hogy a társnemzetek között tartandó testvéries ünnepélynél a hazafias magyar tengerparti városban városunk is képviselve legyen, s hazafias üdvözlötünket s szerencse kívánatainkat átadhassák, Serfőző József képviselőnk elnöke alatt Rácz Ádám, Molnár Béla, Mayer Rezső, Furman János, Sassy István és Bódogh Albert képviselőinket elküldjük, s részükre a megbízásunk oklevelét kiadni határozzunk”.²⁷ Rácz Ádám nyomdász-lapkiadóval különösen közeli viszonyban állt, előfordult, hogy Rácz távollétében Serfőző szerkesztette annak lapját, a Borsodot. Írt humoros verseket, irodalmi ambícióival fokozta népszerűségét, vidám, közkedvelt miskolci polgár volt. Karlsbadban kúráltatta magát, amikor utolérte a halál (1885. június 7.) és a nyári hőség miatt nem szállították haza, hanem ott, a világhírű cseh fürdőváros temetőjében han-
tolták el (SZÜCS 2003, 227–228).

Szathmáry Király Pálné Platthy Ida (1826–1895), a miskolci és „zsolcai nagyaszonny”²⁸ 1867-ben alapította az Urak utcájában (mai Petőfi S. u.) iskolát és árvaházat fenntartó Miskolci Református Női Filléregyletet. A Vöröskereszt Egylet miskolci fiókja 1881. október elsején alakult meg, Platthy Ida lett az elnöke és az indulás alkalmára 100 forintot a Vöröskereszt, 100 forintot pedig a másik szívügye, a szintén általa elnökölt Miskolci Református Női Filléregylet javára adományozott (SZÜCS 2003, 41). Platthy 1885-ben alapította a Borsod Megyei Gyermekóvó Intézeteket Terjesztő Egyesületet. Jókai Mór, Laborfalvi Róza, Lévy József barátja, a miskolci Nagyhunyad utcai és a budapesti Országház úti palotájában társasági szalonok háziasszonya, a modernizálódó gazdaság lelkes és értő támogatója volt. Férje oldalán, 1871 nyarán valóságos expót szervezett a felszólalcai szériuskerten. Angol, német, valamint miskolci, kassai és soproni kiállítók mutatták be cséplőmozdonyukat, szivattyúikat, vető- és aratógépeiket a környékbeli gazdáknak, akik adott esetben vásárolhattak is a korszerű szerkezetekből (KAPUSI 2006, 16–18). A felszólalcai kastélyukban Sarah Rasmussen, a koppenhágai iparegyesület igazgatója Platthy Ida invitálása nyomán a csipkeverés fortélyaira oktatta

25 MNL BAZML XV. 88.

26 Borsod 1878. december 5.

27 MNL BAZML IV. 1601. a. 101/1869.

28 E titulus kölcsönzött, lásd Vay Sándor: A zsolcai nagyaszonny. Pesti Hírlap 1909. január

az ország különböző részeiről egybegyűlt tanítónőket. Életcéljai közé tartozott a szebbik nem pallorozása: alapító tagja volt az Országos Nőképző Egyletnek, holtáig viselte a budapesti női ipariskola elnöki címét. Egerlövői és felsőzsolcai birtokainak terményeit gyakorta megmértette, a Borsod-megyei Gazdasági Egylet 1887-ben a szőlőit ezüst, merinó bárányait bronz díszoklevéllel minősítette, de Platthy Ida a virágaival, boraival is több kiállításon részesült elismerésben. Kereskedelmi reklámok révén próbálta intenzívebben értékesíteni gazdaságának terményeit, a Borsod című hetilap dokumentálta, hogy 1886-ban a Miskolc, Nagyhunяд utcai (mai számozással: Hunyadi utca 6. szám) hatalmas lakóházának földszintjén is helyet kapott a kereskedelmi tevékenység: „*Özv. Szathmáry Király Pálné termény-csarnokában Miskolczon megrendelhetők: butéliás borok, termény- és veteménymagvak, oltott rózsák, levágott cameliák, virító cserepes virágok és csokrok*”.²⁹ A kuncaftok választhattak Felsőzsolca és Miskolc között aszerint, hogy kinek-kinek a vidéki kastély vagy a városi kúria volt elérhetőbb. A szőlővesszők külön reklámot kaptak, részletezve a Miskolcon és Felsőzsolcán egyaránt megrendelhető csemege- és borszőlőfajtákat.³⁰ Természetesen a gyümölcs maga is kereskedelmi forgalomba került, az alábbiak szerint: „*Özv. Szathmáry Kir. Pálné ömeltósága hetenkint egyszer, csütörtökön, a legkitünőbb minőségű csemege szőlőt szállítja 30 kron kilóját. Megrendelést elfogad Nagy-Hunяд utca Szathmáry ház a házmesterné és csarnokos*”.³¹

A vagyonos miskolci kereskedő és iparos polgárok presztízséhez többnyire egyesületi aktivitás, élénk közéleti szerepvállalás társult. Furman János (1810–1891) ügyvédből lett téglagyáros és a Miskolci Takarékpénztár vezérigazgatója, az evangélikus egyház lelkiismeretes tagjaként³² jótékonyági gyűjtéseket, műkedvelő előadásokat, hangversenyeket, műsoros estélyeket szervezett (SZENDREI 1911, 392, 853). Tagja volt a nemzeti kaszinónak és persze a városi képviselőtestületnek is (TÓVÁRI 1997, 60). Egyike volt annak a hét városi képviselőnek, akiket Miskolc 1869 őszén delegált Fiumébe az orvosok és természetvizsgálók ott rendezett vándorgyűlésére (KAPUSI 2007, 293–294). Házának környezete (mai számozással: Hunyadi u. 8. sz.) érdekes bemutatónak adott teret 1874 nyarán, ott tették mustrára a város utcáinak köve-

zéséhez használandó anyagokat, hogy a közönség „*maga hozhasson ítéletet a tett kísérletek minősége és ára felett*”. Próbajárdaszakaszokat építettek: a „*város korcsmája szegletétől a nyomda épület szegletéig eperjesi cement készítmény, készítette Csáthi Szabó István illetőleg a mogyoróskai gyár – a nyomda épület alsó szögletétől a Szathmáry K. Pál úr háza kapujáig készült olaszországi betonírozás szerint, alól kufsteini, felül portlandi cementből, készítették Klein és Kobek olasz munkások által; a harmadik rész Furman János készítménye egészen saját házáig, felül ugyancsak portlandi cementből*”.³³ E nagyon érdekes próba után, 1876 nyarára a Nagyhunяд utca egészét kikövezték.

Koós Soma (1848–1929) üvegkereskedő, kőedénygyáros, a Borsod-Miskolci Hitelbank és a gőzmalom elnöke, 11 részvénytársaság igazgatósági tagja óriási befolyással bírt a helyi gazdasági életben.³⁴ Rendszeres díszvendége volt a legelőkelőbb társadalmi eseményeknek, zsidó származása sem jelentett akadályt. Alelnöke volt a Kereskedők és Gazdák Körének, a mai Déryné utca 5. szám alatt álló egyesületi székház építéséhez Koós hozta össze a szükséges tőkét (TÓVÁRI 1997, 89–93, 126). Kormánypárti politikus, a Szabadelvű Párt helyi elnöke, illetve 1910-től a jogutód Nemzeti Munkapárt miskolci szervezője volt. A Miskolci Kereskedelmi és Iparkamara elnöke lett a világháborús években, 1915 és 1918 között. Közéleti befolyását kiemelkedő, országos jelentőségű protokolláris szereplései tükrözték: Nagy Ferenc polgármester, Tüdős István református püspök és Zábrátzky György római katolikus esperes mellett tagja volt az I. Ferenc Józsefet schönbrunni kastélyában 85. születésnapján köszöntő miskolci küldöttségnek, majd Nagy Ferencsel és Lichtenstein Lászlóval triót alkotva képviselte a várost IV. Károly koronázási ünnepségén (THURZÓ NAGY 1966, XII. köt. 32, 43–45).

Kubacska István (1855–1911) vaskereskedő, a Miskolci Gőztéglagyár R.T. vezérigazgatója³⁵ városi képviselőként részt vett az Ávas rendezési, a gazdasági, csatornázási és egyéb szakbizottságok munkájában, mindezen túl a Miskolci Takarékpénztár és az Osztrák–Magyar Bank helyi igazgatóságában is tagsággal bírt (TÓVÁRI 1997, 21). Búza téri házában működött 1884-ig a távírdai hivatal (SZÜCS 2003, 215). A Kubacska-porta olyan

29 *Borsod* 1886. március 25.

30 *Borsod* 1889. március 21.

31 *Borsod* 1889. szeptember 12.

32 MNL BAZML XV. 88.

33 *Borsod* 1874. június 4.

34 MNL BAZML XV. 88.

35 MNL BAZML XV. 88.

hivatkozási pont volt, amelyet városi közegek is emlegettek. A pest–duklaui országút magas töltéséről esővíz, hó és sár hömpölygött a járdákra, a szakasztanácsnok 1873 telén úgy értékelte a helyzetet, hogy a „*gyalog járók valóságos habarékban kénytelenek úszni. Leginkább így van ez a 4. sorszámú özv. Kubacska Istvánné tulajdonát képező kertnél, hol is – személyes meggyőződésem, illetőleg habuckolásom szerint – járni anélkül, hogy bokáig ne gázoljon az ember, nem lehetett*”.³⁶ Amikor I. Ferenc József magyar király 1881. szeptember 9-én Miskolcra látogatott, Kubacska díszmagyarban vezette a király városi bevonulását biztosító helybéli bandériumot (SZENDREI 1911, 289). Másfelől pedig Lichtenstein Józseffel és Görgey Lászlóval hármásban képviselte Miskolcot 1905-ben a szabadságharc miniszterelnöke fiának, Szemere Attilának fővárosi temetésén (THURZÓ NAGY 1966, X. köt. 78).

Leszih Miksa (1835–1895) gépgyáros az evangélikus felekezet egyháztanácsosa, a megyei és a városi képviselőtestületnek, a kereskedelmi és iparkamarának, valamint a Miskolci Takarékpénztár igazgatóságának tagja volt,³⁷ mindezen felül kilenc különféle egyesület működésében vállalt aktív szerepet (TÓVÁRI 1997, 62–63). Példája demonstrálta, hogy szerény, visszafogott jellemű ember is kiemelkedő egyénisége lehetett a korabeli közéletnek. Nekrológia szerint „*megdöbbenést és általános részvétet keltett városunkban egyik kiváló polgártársunknak Leszih Miksa gépgyárosnak váratlan halála. Régóta küzdött ugyan asztmatikus bajával, de élete közeli végét e miatt senki sem sejtette. Gyógyulás céljából nemrég Meranba*³⁸ *utazott, s ott folyó hó 14-én hirtelen szívszélhűdés érte. A magyar gyáripár egyik kiváló – s a mi különösen felemlítésre méltó – teremtő munkása és képviselője volt. Önmaga erejéből szorgalmával és tehetségével küzdte fel magát az első közé. Gazdasági gépei messze földön híresek voltak. Ezek készítésénél saját eszméi voltak s nem egy kitűnő találmánnyal gazdagította a gépipart. Mint ember szerénységével, egyszerűségével tündökölt, mint iparos fáradhatatlan munkásságával tünt ki, mint családapa páratlan volt. Mindezek együttes megbecsülése gyanánt polgártársainak osztatlan szeretetében és tiszteletében részesült*”.³⁹

Pilta Miklós (1808–1885) ügyvéd, törvényszéki bíró Miskolc város bizonyára leggazdagabb embere volt, a legtöbb állami egyenes adót ő fizette. Görögkeleti vallású famíliája borkereskedelem-

mel alapozta meg vagyonát. Pilta 1878-ban Szabó Gyula gyógyszerésszel közös vállalkozásként építette fel mai formáinak megfelelően a Három Rózsa fogadó saroktömbjét (ma: Széchenyi u. 33. sz.). Elnöke volt az ortodox egyházközségnek, vezetésével alakult meg 1867-ben a Borsodmegyei Gazdasági Egylet (TÓVÁRI 1997, 78–80, 116; SZÜCS 2003, 222).

Végezetül megjegyezzük, hogy a közelmúltban publikált életrajzi lexikonban számtalan dualizmuskori közszereplő adatai megtalálhatók (DOBROSSY–ESZENYI–ZAHUCZKY 2008, felsorolásukat lásd a Függelékben), fentebb szándékosan olyan példákat soroltunk, melyek kimaradtak a hiánypótló kézikönyvből.

FÜGGELÉK

Politikusok: Bársony János ügyvéd, Bizony Ákos országgyűlési képviselő, Bódogh Albert országgyűlési képviselő, Bottlik József főispán, Görgey László jogász, Herman Ottó polihistor, Hodobay Sándor helyettes polgármester, Horváth Lajos országgyűlési képviselő, Kovács Lajos polgármester, Kubik Béla főispán, Kun János országgyűlési képviselő, Lichtenstein József országgyűlési képviselő, Losonczy Farkas Károly polgármester, Nagy Ferenc polgármester, Soltész Nagy Kálmán polgármester, Szentpáli István polgármester, Tarnay Gyula főispán, Vadnay Károly országgyűlési képviselő.

Főpapok: Austerlitz Sámuel főrabbi, Kun Bertalan református püspök, Nyilas Samu református lelkész, Zelenka Pál evangélikus püspök.

Újságírók, lapszerkesztők: Aranyi Lipót, Buthy Lajos, Forster Rezső, Gencsi Samu, Kovács József, Miskolczy Pál, Putnoki Béla, Rácz Ádám, Ruttkay Menyhért, Sassy Csaba, Serédi Jenő, Sugár Ignác, Szücs Miklós, Vancza Mihály.

Tanárok, művészek, értelmiségiek: Adler (Adorján) Károly építésmérnök, Balogh Bertalan egyesületi vezető, Baruch Gyula gyógyszerész, Csáthi Szabó István gyógyszerész, Doleschall Gábor orvos, Ferenczi Bernát könyvkereskedő, Gálffy Ignác iskolaigazgató, Huska Vilmos feltaláló, Kemenczky Kálmán tanár, Kóris Kálmán néprajzkutató, Ko-

36 MNL BAZML IV. 1905. b. 217/1873.

37 MNL BAZML XV. 88.

38 Leszih Miksa nehéz levegőjű műhelyekben rongált egészségét hegyvidéki fürdőhelyen kúraltatta. A dél-tiroli Meran az I. világháborúig az Osztrák–Magyar Monarchiához tartozott, azóta a tartomány és a város is (olaszul Alto Adige, illetve Merano) Olaszország része. Néhány példánk demonstrálja, hogy a miskolci polgárok Tátrafüredtől Meranig, Karlsbadtól Fiuméig látogatták a Monarchia üdülő- és gyógyhelyeit.

39 *Borsod* 1895. december 18.

vács Gábor tanár, Kraudy József festőművész, Kun Miklós történétíró, Kun Tamás orvos, Lányi Ernő zeneiskolai igazgató, Leszih Andor muzeológus, Lévay József költő, Markó László orvos, Miskolczi Simon János levéltárnok, Palágyi Lajos színház-igazgató, Petró József múzeumigazgató, Pfliegler Imre orvos, Popper József orvos, Porcs János tanár, Rácz György gyógyszerész, Sidlauer Ármin orvos, Singer Henrik orvos, Szabó Ármin orvos, Szabó Gyula gyógyszerész, Szendrei János történész, Szent-Gály Gyula zeneiskola-igazgató, Szűcs Sámuel ügyvéd, Tóth Pál tanár.

Gazdasági elit: Bató István bor- és gabonakereskedő, Héthársi Neumann Adolf bankár, Radvány István malomigazgató, Weidlich Pál kereskedő.

RÖVIDÍTÉSEK

HOM HTD – Herman Ottó Múzeum, Helytörténeti Dokumentáció, Miskolc

MNL BAZML – Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára, Miskolc

IV. 1601. a. – Miskolc Város Képviselő Közgyűlésének iratai, közgyűlési jegyzőkönyvek

IV. 1601. b. – Miskolc Város Képviselő Közgyűlésének iratai, közgyűlési iratok

IV. 1902. a. – Miskolc Város Képviselőtestületének iratai, közgyűlési jegyzőkönyvek

IV. 1902. b. – Miskolc Város Képviselőtestületének iratai, közgyűlési iratok

IV. 1905. b. – Miskolc Város Tanácsának iratai, tanácsulési iratok

IV. 1906. b. – Miskolc Város Polgármesteri Hivatalának iratai, közigazgatási iratok

XV. 88. – Gyászjelentések gyűjteménye

IRODALOM

DÉRCZY Péter

2011 *Töredékek a történeletről. Tanulmányok, esszék, műelemzések.* (Műút-könyvek) Szépmesterségek Alapítvány, Miskolc.

DOBROSSY ISTVÁN

1995 *Miskolc írásban és képekben 2.* Belvárosi Kulturális Menedzser Iroda, Miskolc.

2003 A miskolci sajtó és a hírlapírás. In VERES László (szerk.): *Miskolc története 1848-tól 1918-ig.* (Miskolc története IV.) Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár – Herman Ottó Múzeum, Miskolc, 935–962.

2003a *Miskolc írásban és képekben 10.* Miskolci

Idegenforgalmi és Kulturális Iroda – Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Miskolc.

DOBROSSY István – ESZENYI Miklós – ZAHUCZKY László

2008 *Miskolci Életrajzi Lexikon.* Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Miskolc.

DOBROSSY István – KAPUSI Krisztián

2003 *Szentpáli István élete és munkássága.* Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Kereskedelmi és Iparkamara – Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Miskolc.

FAZEKAS György

1976 *Miskolci toronyóra.* (Tények és tanúk) Magvető Könyvkiadó, Budapest.

HOVÁNYI Kornél

1922 *Mr. Dollár öfelsége Keverkolczon.* László Ervin könyvkiadó, Miskolc.

JAMESON, Fredric

2010 *A posztmodern, avagy a kései kapitalizmus kulturális logikája.* Noran Libro, Budapest.

KAPUSI Krisztián

2005 A miskolci sajtó egy elfeledett alakja: Hoványi Kornél (1881–1932). *Levéltári Évkönyv*, XII–XIII. 209–230.

2006 Cvikker és cséplőgép. Ipari kiállítás Felsőzsolcán, 1871 nyara. *Örökség*, 2006/1–2. (március) [Felsőzsolca], 16–18.

2007 Mediterrán ősz. Miskolci delegáció Fiumében (1869. szeptember). *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, XLVI. 293–303.

KÁRPÁTI Béla

2002 *Miskolci várostörténeti kalendárium.* Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Miskolc.

KRÚDY Gyula

1961 *A tegnapok ködlovagjai.* Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest.

SASSY Csaba

1929 A miskolci hírlapírás története. In HALMAY Béla – LESZIH Andor (szerk.): *Miskolc.* (Magyar Városok Monográfiája) Magyar Városok Monográfiája Kiadóhivatala, Budapest, 242–254.

SZABÓ Dániel

2009 Sajtóhirdetések a régi Magyarországon. *Korunk*, 2009/4. (április) [Kolozsvár], 83.

SZEGŐFI Anna

2003 Egyesületek. In VERES László (szerk.): *Miskolc története 1848-tól 1918-ig.* (Miskolc története IV.) Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár – Herman Ottó Múzeum, Miskolc, 723–772.

SZENDREI János

1911 *Miskolcz város története 1800–1910.* (Miskolcz város története és egyetemes helyirata.

- Negyedik kötet*). Kiadja a város közönsége, Miskolc.
- SZÜCS Mónika Melinda
2015 Az I. világháború mindennapjai. *Átjáró*, 2015/2. [Miskolc], 9–30.
- SZÜCS Sámuel
2003 *Szücs Sámuel naplói (1865–1889)*. Szerk. DOBROSSY István. Borsod-Abúj-Zemplén Megyei Levéltár, Miskolc.
- TÓVÁRI Judit
1997 *Az elit Miskolc város társadalmában 1872–1917*. Stúdium, Nyíregyháza.
- THURZÓ NAGY László
1966 *Miskolci Lexikon*. Kézirat, Miskolc.

PUBLIC LIFE IN MISKOLC DURING THE DUALISM

Keywords: societies, public buildings, party politics, press, world war

Moving away from Central Europe, it is becoming more and more characteristic that history has not tolerated the existence of such patinated signs as in Austria. Dynasties built over centuries that could pass on wealth and knowledge could not have developed. In the Turkish era, nobles from southern Borsod settled in the serf villages. From the 18th century, Orthodoxes, called Greeks, from the Balkans, as well as the Jews, the Slavs, and even the Italians came. The colorization of society seemed to be continuous and even increasing during the decades of the dualism. From 1868, the Vasgyár in Diósgyőr attracted people from all corners of the Monarchy. This had a huge impact on the development of Miskolc and public life was buoyant... Cylinders, walking sticks, monocles and house coats - we are contemplating the props of a world that has disappeared a century ago.

Krisztián Kapusi